

ZƏNGƏZUR DƏHLİZİ:

Azərbaycandan Azərbaycana keçid

1 988-1993-cü illərdə Ermənistan Azərbaycana qarşı tamah dişini qicayanda ve bir-birinin ardınca torpaqlarımızı işgal edəndə Naxçıvan üçün də olmazın çətinlikləri yarandı. Çünkü muxtar respublikanın işğalı da düşmənin baş planında əsas yer alındı. Başlanğıc olaraq artıq 88-89-cu illərdə Bakı-Naxçıvan qatarlarında hər gün yeni-yeni hadisələr töredilirdi. Qatarlar əvvəlcə daş yağışına tutulur, daha sonra isə gülləbaran edilirdi. Vəqonlar, pəncərələri deşik-deşik idi, yaxud da pəncərə şüşələri tamamilə qırılıb tökülmüşdü, yərinə nazik taxta lövhələr vurulmuşdu. Maşinistlər iki gündən bir döyüllüb, təhqir edilirdi. Sərnişinlərin taleyi təhlükə altında idi və bu, ozamankı Azərbaycan rəhbərliyini əsla narahat etmirdi. Lakin naxçıvanlılar yenə də qatarlardan istifadə etmək məcburiyyətdən idilər. Çünkü paytaxt Bakıya bu nəqliyyat vasitəsi ilə gedib-gelmək ucuz bəşə gəlirdi və odövrük iqtisadiyyatı tənəzzülə uğramış ölkənin unudulmuş regionu olan Naxçıvanın əhalisi çox kasib vəziyyətdə yaşıdağı üçün həyatları təhlükə altında olsa da, bu nəqliyyatdan istifadə edirdilər.

Ermənistan ərazisində Naxçıvana gələn elektrik enerjisi mütemadi kəsildir, qaz kəməri partladılırdı. Nəticədə isə bu yerin əhalisi həftələrlə, aylarla işıqsız, qazsız qalır, qış aylarında Naxçıvanın sərt kontinental iqlimində soyuqdan donurdu. Elektrik enerjisinin kəsilməsi zavod, fabriklərin fəaliyyətinin dayanmasına, iş yerlerinin bağlanması, əhalinin acliq, səfələtlə üzləşməsinə, xüsusilə isə informasiya blokadasına salınmasına səbəb olmuşdu. Əhali ölkədə olan hadisələrdən bixəbər yaşıyırdı.

Prezident İlham Əliyev həmin günləri beş xatırlayıb: "Mənim yadımdır, 1990-cı illərin əvvəllerində atamın yanına gelərkən qaranlıq içinde yaşayırıq, biz özümüzü şam işığı ilə təmin edirdik. Ulu öndər Heydər Əliyev iş kabinetində neft lampasının işğında işləyirdi. Yəni biz o günləri yaxşı xatırlayıq."

Sonrakı illərdə Naxçıvanın vəziyyəti daha da ağırlaşdı. Çünkü Ermənistan Azərbaycanın əzəli torpaqlarından muxtar respublikaya gedən quru yolu tamamilə bağlandı və Naxçıvan ağır blokada vəziyyətine salındı. Qarabağın işğalı ilə yaşıd olan Naxçıvan blokadasının yarılması, insanların acına-caqlı vəziyyətdən çıxarılması üçün Ulu Öndər əhəmiyyətli işlər həyata keçirdi. Bir sözlə, həmin dövrə Heydər Əliyev Naxçıvanda olmasayı, Naxçıvan tamamilə mehv olacaq, əhali isə olmazin müsibətləri ilə üz-üzə qalacaqdı.

Qarabağ 2020-ci ildə işğaldən azad edildi. Bu Zəfer Naxçıvanla bağlı

yol məsələsinə də yeni bir işq saldı. Lakin baxmayaraq ki, aradan 4 ildən artıq vaxt keçir, Ermənistan hələ də 10 noyabr bəyannaməsində üzərinə götürdüyü öhdəliyə riyət etmək istəmir. Bu barədə yanvarın 28-də nəqliyyat məsələlərinə həsr olunmuş müşavirədə Prezidenti İlham Əliyev də çıxışında bəhs edib: Yeni layihələr arasında Zəngəzur dəhlizini qeyd etmək istərdim. Zəngəzur dəhlizi layihəsi Azərbaycan tərəfindən irəli sürülmüşdür.

İkinci Qarabağ mühəribəsindəki Zəfərimizdən sonra bu məsələ beynəlxalq gündəliyə, beynəlxalq leksikona salındı və bu gün Zəngəzur dəhlizi artıq

dünyada qəbul edilmiş ifadədir, qəbul edilmiş termindir. Əlbətə ki, biz bu dəhlizin açılması üçün praktiki addımlar atırıq. Düzdür, Ermənistan tərəfi dörd ildən çoxdur ki, bu məsələ ilə bağlı qeyri-konstruktiv mövqə sərgileyir, faktiki olaraq 10 noyabr kapitulyasiyadan sonra üzərinə götürdüyü

öhdəlikləri yerinə yetirmir. Orada açıq-

aydın göstərilirdi ki, Azərbaycanın

əsas hissəsi ilə onun ayrılmaz hissəsi

olan Naxçıvan Muxtar Respublikası

arasında nəqliyyat bağlantısı olmalıdır.

Ermənistan isə buna əməl etmir, müxtəlif bəhanələr gətirərək, müxtəlif qeyri-real və cəfəng layihələri ortaya ataraq, sadəcə olaraq, beynəlxalq ictimaiyyətin fikrini çasdırmaq istəyir, manipulyasiyalarla məşğuldur.

Yəqin ki, siz de eşitmisiniz, dırnaqarası

"Sülh kəsişməsi" layihəsini ortalığa atıb və indi dünyada bir ölkə qalmayıb

ki, o ölkəyə bu layihə təqdim edilmə-

sin. Halbuki bu dırnaqarası layihənin Azərbaycansız iki qəpiklik də qiyməti yoxdur və biz bunu dəfələrlə Ermənistan tərəfinə müxtəlif kanallar vasitəsilə çatdırmışıq. Əger siz bu layihəni doğrudan da həyata keçirmək istəyirsinizsə, ilk növbədə, Azərbaycana müraciət etməlisiniz. Çünkü bizsiz bu, sadəcə olaraq, kağız parçasıdır, bizim şərtlərimiz isə ədalətlidir, beynəlxalq hüquqa əsaslanır və Ermənistanın özünün götürdüyü öhdəliklərinə əsaslanır. Ermənistan rəhbərliyinə bir daha məslehhət görərdim ki, 10 noyabr kapitulyasiya aktını diqqətlə oxusun və orada xüsusilə dediyim o bəndə diqqət yetirsin. Yenə də deyirəm, onların dırnaqarası layihəsi Azərbaycansız tamamilə əhəmiyyətsizdir. Sadəcə olaraq, vaxt uzatmaqla məşğuldurlar, beynəlxalq ictimaiyyəti çasdırmaqla məşğuldurlar. Yenə də Azərbaycana qarşı müxtəlif dairələrdə çirkin kampaniyaların aparılmasına rəvac veriblər. Bunun nəticəsində faktiki olaraq bu günə qədər Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi - Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə bizim ən qısa və ən rahat bağlantımız yoxdur.

Düzdür, Naxçıvan Muxtar Respublikasının lazım olan ehtiyaclarını biz müxtəlif yollarla təmin edirik. İlk növbədə, İran İslam Respublikası ərazisində yükler və sərnişinlər gedir, digər imkanlarımız da var. Amma onlar iqtisadi cəhətdən daha əlverişsizdir və yol da uzanır. Prinsip etibarilə Gürcüstan, Türkiye ərazilərindən də bu bağlantılı yaradıla bilər, amma ən rahat yol və imkan olduğu halda, əlbətə ki, bu məsələ prioritət təşkil edir. Bununla belə, biz görəndə ki, Ermənistan tərəfi yenə də özünü qeyri-səmimi aparır, İran İslam Respublikası ilə müvafiq razılaşma eldə edilmişdir və Ermənistanı baypas edən avtomobil köprüsünün tikintisi də, artıq bu layihə də icra edilir və yəqin ki, bu il tamamlanacaq.

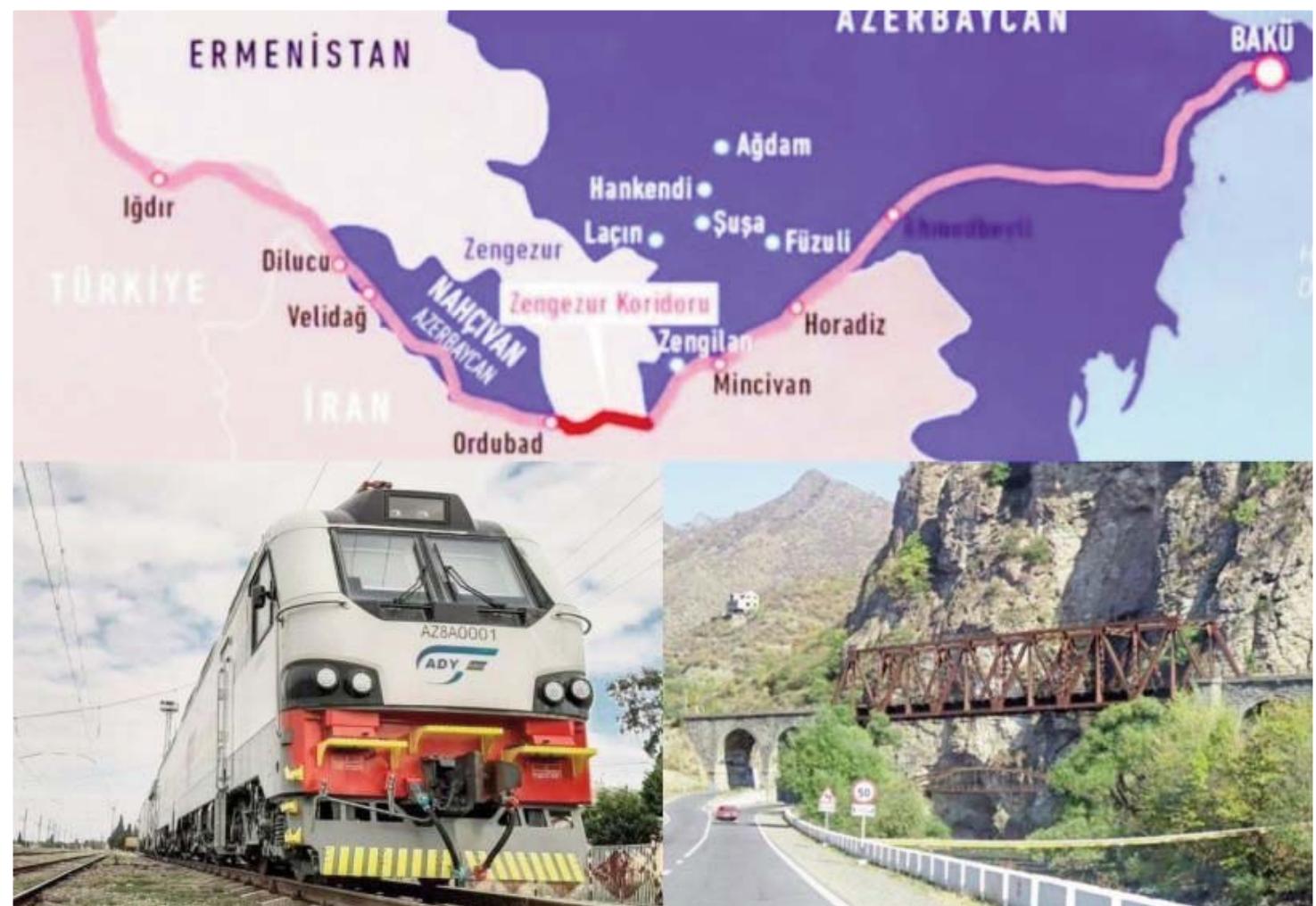
Naxçıvanla bağlı doqquzuncu bənd

Qarabağ torpaqlarının işğalı ilə eyni zamanda başlanan Naxçıvan blokadası torpaqların azad olunması ilə də aradan qaldırılmalı idi.

Naxçıvan da Qarabağ torpaqları kimi, həsr qaldığı anası Azərbaycanın qoynuna siğınmalı, uzun illərin həsrəti sona yetməli idi. Çünkü həm Qarabağ, həm də Naxçıvan üçün günahkar Ermənistan idi. Azərbaycanın böyük Zəfəri ilə əslində onlar Naxçıvanla bağlı 10 noyabr Bəyanatındaki doqquzuncu bəndlə üzərinə öhdəlik götürdü.

Bəyanat qəbul edilən gün ölkə Prezidentinin xalqa müraciətindən: "Doqquzuncu bəndde göstərilir ki, bölgədəki bütün iqtisadi nəqliyyat əlaqələri bərpa edilir. Ermənistan Respublikası vətəndaşların nəqliyyat vəsitişinin və yüklerin hər iki istiqamətdə manəsiz hərəkətinin təşkili məqsədilə Azərbaycan Respublikasının qərb rayonları və Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında nəqliyyat əlaqəsinin təhlükəsizliyinə zəmanət verir. Nəqliyyat əlaqəsi üzrə nəzareti Rusyanın Federal Təhlükəsizlik Xidmətinin Sərhəd Xidmətinin orqanları həyata keçirir və tərəflərin razılığı əsasında Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Azərbaycanın qərb rayonlarını birləşdirən yeni nəqliyyat kommunikasiyalarının inşası təmin ediləcək. Bu 9-cu bənd sərf mənim təkidim nəticəsində Bəyanata salınmışdır. Çünkü müzakirə olunan, uzun illər müzakirə olunan sülh planında belə açıq-aydın müddəə yox idi.

Yəni nəzərə alınırı ki, bütün kommunikasiyalar açılaçqdır və Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Azərbaycanın əsas hissəsi birləşdirən dəhliz haqqında söz getmirdi. Hesab olunurdu ki, bu ümumi ifadə bunu ehtiva edir. Burada isə konkret göstərildi ki,

Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Azərbaycanın əsas hissəsi arasında dəhliz yaradılır və bu dəhlizin təhlükəsizliyini Ermənistan yox, Rusyanın Federal Təhlükəsizlik Xidmətinin Sərhəd Xidmətinin orqanları həyata keçirir. Yəni bu dəhliz tam təhlükəsiz olacaq. Eyni zamanda, ikinci məsələ - tərəflərin razılığı əsasında Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Azərbaycanın qərb rayonlarını birləşdirən yeni nəqliyyat kommunikasiyalarının inşası - bu məsələni tam və gələcəyə hesablanmış çərçivədə həll etmək üçün əlavə də bənd salındı. Yəni bu ne deməkdir? O deməkdir ki, iki dəhliz olmalıdır. Əgər lazım olsa, iki dəhliz olmalıdır. Bu, bizim tarixi nəqliyyətimizdir. Biz Naxçıvanı həm mühəsirədən çıxarıq, eyni zamanda yeni bir nəqliyyat damarını açıraq. Deyə bilərəm ki, bütün ölkələr buradan ancaq faydalanaçaq. Azərbaycan öz ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvanla birləşir".

Nəqliyyat məsələlərinə həsr olunmuş müşavirədə dövlətimizin başçısının qətiyyətli fikirləri bu məsələnin ciddiliyini bir dəha ortaya qoydu və Ermənistana yeni bir mesaj verdi, tarixi həqiqətləri xatırlatdı: ikinci körpü də inşa ediləcək, artıq Naxçıvan Muxtar Respublikasında. Birinci körpü Zəngilan rayonu ərazisində inşa edilir. Beləliklə, Ermənistən bundan sonra da dəlan ölkə ki mi davam edəcək və onların tranzit ölkəyə

düyü öhdəlikləri yerinə yetirərək Azərbaycandan Azərbaycana manəsiz keçid verməlidir.

Zəngəzur dəhlizi Naxçıvanın blokadasına son qoyacaq

2020-ci ilin payızında, 44-cü gündə Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ikinci Vətən müharibəsi qələbə ilə nəticələndi. 10 noyabrda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ermənistən Res-

daşıyacaq. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında birbaşa dəmir yolu və avtomobil nəqliyyatını təmin etməklə yanaşı, həm də bütün Orta Dəhliz ölkələri üçün mühüm əhəmiyyətə malik olacaqdır. Bu çərçivədə həyata keçiriləcək Qars-Naxçıvan dəmir yolu layihəsi Avropanı Naxçıvan üzərindən İran, Azərbaycan, Türkmenistan və Pakistanla birləşdirəcək.

Həm nəqliyyat, həm də elektrik enerjisi üçün nəzərdə tutulmuş bu dəhlizdən Ermənistən ağılsızlığı ucbatından kənarda qala bilər. Kimlərinse dəstəyi olmadan var olmadığı öten illər ərzində sübuta yetən işgalçı dövlətin dəhlizdən də özünü məhrum edər-

çevrilmə arzuları ele onların gözlərində qalacaq. Özləri daha çox itirəcəklər, nəinki biz. Ona görə bu məsələ diqqət mərkəzində olacaq və həm beynəlxalq müstəvidə, həm Ermənistənla ikitərefli təmaslar əsnasında bədaim bir məsələni qeyd edirik ki, Azərbaycandan Azərbaycana manəsiz keçid olmalıdır. Heç bir yoxlamadan keçmədən, heç bir manə ilə üzləşmədən Azərbaycandan Azərbaycana rahat və azad keçid olmalıdır. Bu, bizim tələbimizdir və nəzərə alsaq ki, Qərbi Zəngəzuru sovet hakimiyyəti bizim əlimizdən 1920-ci ilin noyabrında alıb və Azərbaycan xalqına qarşı cinayət törədib, bu, birinci və sonuncu cinayət deyildi. İkinci, ondan sonra ardıcılıqla əgər getsək, cinayət dırnaqarası "Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti"nin Azərbaycan ərazisində yaradılması idi. Ondan evvəlki cinayət ermənilərin çar Rusiyası tərəfindən Azərbaycan ərazisine köçürülməsi idi.

Ondan evvəlki cinayət Qarabağ xanının öldürülməsi idi, hansı ki, zəmanət verilmişdi ki, o, öz rəhbərliyini Qarabağda icra edəcək və XX əsrin digər cinayətləri də göz önündədir. Xocalı soyqırımı, 20 Yanvar və torpaqlarımızın 1990-ci illərin evvəllerində işğalı. Yəni, biz bunu unutmamışq, Azərbaycan xalq bunu unutmayıb. Biz Zəngəzuru unutmamışq və unutmayacaqıq. Yenə də deyirəm, bizim Ermənistənə ərazi iddiamız yoxdur. Ancaq Ermənistən öz üzərinə götürdü.

publikasının baş naziri və Rusiya Federasiyasının Prezidentinin imzaladıqları Bəyanat isə ondan bir gün önceki qələbenin üzərinə bir qələbə də əlavə etdi. Ermənistən kapitulasiyasını aktını imzalamaqla təslim olduğunu bildirdi. Beləliklə, Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonları döyüşsüz, itkisiz Azərbaycana qaytarıldı. Bəyanatın 9-cu bəndi isə Naxçıvanın blokadan çıxması üçün cənab İlham Əliyevin təkidi ilə bir maddə olaraq sənədə salındı.

Baxmayaraq ki, Ermənistən bəyannamədə üzərinə düşən öhdəlikləri yerinə yetirəmədən hələ də boyun qaçırır, lakin buna baxmayaraq Naxçıvanı ölkə ilə birləşdirəcək dəhlizin açılması üçün xeyli vaxtdır ki, tədbirlər görülür.

Zəngəzur dəhlizi layihəsinin həyata keçirilməsi bütün region üçün elverişli xarakter

sə, tarixi bir peşmanlıq yaşayacaqı sözsüzdür.

Bu, bir reallıqdır ki, Zəngəzur dəhlizi açılaçq və Naxçıvan blokadası tamamilə sənəçatacaq. İllərlə bu blokadanın yarılmaması üçün can-başa çalışan ermənilərin əllərinən gələni etmələrinə rəğmən dəhliz açılaçq. Dövlətimizin başçısının dediyi kimi, bu layihə gündəlikdə qalmaqdadır və həyata keçirilməyənədək gündəlikdə qalacaq. Və dövlətimizin başçısının iki gün önce vurğuladığı fikirlərini bir daha xatırlayaq: Biz Zəngəzuru unutmamışq və unutmayacaqıq. Yenə də deyirəm, bizim Ermənistənə ərazi iddiamız yoxdur. Ancaq Ermənistən öz üzərinə götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirək Azərbaycandan Azərbaycana manəsiz keçid verməlidir.

Mətanət Məmmədova